

De Duitse cultuurgeschiedenis van Frits Boterman

'Cultuur als macht. Duitse cultuurgeschiedenis 1800-heden'

Boeken - 13 november 2013

Een nieuw standaardwerk over de Duitse cultuurgeschiedenis dat zelfs in Duitsland niet bestaat. Dat is 'Cultuur als macht' van Frits Boterman, zo luidde de conclusie gisteren tijdens de boekpresentatie in Amsterdam. Met meer dan 1000 pagina's is zijn "levenswerk" een lijvig werk geworden. Boterman gaat in zijn boek onder meer in op de rol van Duitse intellectuelen bij het ontstaan van het Derde Rijk.

"Wil je Duitse geschiedenis en vooral ook het Derde Rijk begrijpen, dan is de cultuur nooit ver weg", zegt Frits Boterman. Hij spreekt een volle zaal in de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam toe, nadat hij het eerste exemplaar van zijn nieuwe boek aan zijn "leermeester, promotor en mentor" Maarten Brands heeft uitgereikt. "In Duitsland zijn politiek en cultuur zeer nauw verweven met de problematiek van het grote kwaad van het Derde Rijk."

Hoe is het mogelijk dat het land dat Goethe en Beethoven voortbracht, verviel tot de barbarij van het Derde Rijk? luidt vaak de vraag. Frits Boterman draait die vraag om, legt Michel van de Waart van Uitgeverij de Arbeiderspers aan het publiek uit: "Wat hebben de Duitse cultuurdragers bijgedragen aan het Derde Rijk?"

Opa's boekenkast

Frits Boterman: 'Cultuur als macht. Cultuurgeschiedenis van Duitsland, 1800-2000' (Amsterdam, 2013), 1082 blz.

ISBN: 978 90 295 8603 0

[Uitgeverij De Arbeiderspers >>](#)

Botermans interesse voor de "gespletenheid van de politieke en de culturele geschiedenis" zoals hij het zelf noemt, heeft met zijn eigen geschiedenis te maken. Zijn vroeg gestorven vader kan als slachtoffer van de oorlog worden beschouwd, legt hij uit, en zijn grootvader werkte bij uitgeverij Meulenhoff. "Diens boekenkast, met daarin de werken van Goethe en Schiller, vormde de basis van dit boek."

In 1992 promoveerde Boterman (1948), als oudste aio van Nederland, op een proefschrift over de Duitse geschiedfilosoof en cultuurhistoricus Oswald Spengler. Dat was zijn eerste stap op weg naar de verbinding van *Geist und Macht* in de Duitse geschiedenis, zegt Boterman nu achteraf. In de jaren daarna volgden vele essays over dit onderwerp, in 2008 gebundeld in 'Duitse dichters en denkers. Het belang van cultuur in de moderne Duitse geschiedenis'.

In 2003 kwam het idee een overzicht van de Duitse cultuurgeschiedenis te schrijven, "omdat dat er niet was, ook niet in Duitsland zelf", zegt Boterman. Collega-historicus Arnold Labrie van de Universiteit Maastricht beaamt dit, als hij Botermans boek bij de zaal introduceert. "Het is een handboek met daarin portretten van personen als Kant, Schiller, Nietzsche, Wagner tot en met Habermas aan toe. En van Duitse politieke en culturele stromingen, tijdschriften en instituties van de afgelopen 200 jaar."

Moderniteitsprobleem

Frits Boterman nam in februari van dit jaar afscheid als hoogleraar moderne geschiedenis van Duitsland na 1750 aan de Universiteit van Amsterdam. [Lees hier een portret van Boterman >>](#)

Daarnaast is 'Cultuur als macht' een "analyse van de verschillende grote probleemvelden van de Duitse cultuurgeschiedenis", aldus Labrie. Zo gaat Boterman in op de problematiek van de Duitse natievorming en de nationale identiteit en op het moderniteitsprobleem van de Duitse intellectuelen. Omdat de overgang van het *ancient regime* naar de moderne samenleving in Duitsland langer duurde dan in andere landen, hield het *Bildungsbürgertum* langer invloed. Deze voorhoede van de Duitse burgerij, bestaande uit ambtenaren, professoren, leraren en de vrije beroepen, verloor die invloed in de moderne tijd en zocht toen toevlucht in de *Geist*, de geest en bij de autoritaire *Obrigkeitsstaat*.

Boterman gaat in zijn boek in op de positie van de Duitse intellectuelen. Die golden als *unpolitisch*, a-politiek, en de Duitse geschiedenis zou een *Sonderweg* hebben gevolgd die veronderstelt dat Duitsland in de negentiende eeuw een speciale ontwikkeling doormaakte, waarbij democratisering op grote schaal niet van de grond kwam. Volgens de theorie zou dit speciale pad de voedingsbodem zijn geweest voor de gruwelijkheden van het latere nationaalsocialisme. De Duitse historicus Thomas Nipperdey heeft dit beeld in Duitsland doen kenteren, legt Labrie uit. "Elke weg is een *Sonderweg*. Niet alle Duitse wegen mondden uit in het nationaal-socialisme."

Protest tegen 'hapsnap-boekjes'

Boterman laat in zijn boek zien dat de betekenis van de begrippen *politisch* en *unpolitisch* verschuiven in de loop van de tijd. "Van een liberale strategie werd het conservatief, bijna reactionair", aldus Labrie. Wat Labrie betreft hoort 'Cultuur als macht' in de boekenkast naast Nipperdey, een van de meest gerenommeerde Duitse naoorlogse historici, die cultuur ook als een belangrijke verklaringgrond van de Duitse geschiedenis ziet.

Volgens Boterman zelf is zijn boek ook een monument voor een manier van geschiedschrijving die hem door Maarten Brands is geleerd, zegt hij. "Dat bedacht ik gisteren, dat staat niet in het voorwoord." De ruim 1000 pagina's mogen worden gezien als "een protest tegen de kortademige hapsnap hiphop boekjes die de geschiedwetenschap bedreigen. Je moet het niet halfslachtig doen, maar meteen helemaal goed."

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/2487/de-duitse-cultuurgeschiedenis-van-frits-boterman>